

“РФ граждaнәсене меллө тата хәтлә сурт-йёр” наци проекчә

Самрәклах хваттерлө пулассә

Сурт-йёр кашни сыйнән пурнәсә-нче тәп вырән йышанат. Сыйнән сывләхә те, сөмьери лару-тәрәвә те сак ыйтупа тача сыханнә. Уйрәмак самрәксене хытах хумхантарат сак ыйту. Пирән район вара сыйнән сурт-йёр условийәсене лайхлатасице, сурт-йөрпе тивестерессипе сулсеренех аңаслә ёслесе пырат. Ялсенче уйрәм сыйнән сөнә сурчәсем, район центрәнче нумай хваттерлө суртсем сөкленәсә. Район администратийән пусләхән сөмәнчен, капиталлә строительство, архитектура тата пурәнмалли сурт-йөрпе коммуналлә хушаләх управленийән ертүсинчен В.Г. Никитинран ку теләшпе лару-тәрәва усамлатма ыйтрам. Акә, мәнле хуравларә вәл:

– Иртнә сул сурт-йөр савәрма, хваттер туянка районти 40 самрәк сөмье пурә 16 миллион та 104 пин тенкә ытларак кредит илнә. Пирән районти пурәнакансене “Аста хваттер туянас” текен йуту сөхөрлентермест. Халә, акә, Муркаши Парк урамәнчи нумай хваттерлө сурт тавасси малалла пырат.

Паләртмалла, сак 40 хваттерлө сурт-йөр районти пурәнакансене социаллә йөркепе тивестерәсә. Иртнә сул сак суртра 10 сөмье хваттер туянчә. Вәсем пурә 2767,1 пин тенкәлөх тавәрса памалла мар субсиди илчәс. Подрядчика ёсшән 4987 пин тенкә ку сарса панә пулсасән, сав шутран 2707 пин тенки – вырәнти бюджетран.

Иртнә сулсөнчә аңаслә ёсләнә халә сөс асәннә “Самрәк сөмье” программа кәсәлхи август-сентябрьте сөнәрен ёслени те районти самрәк сөмьесен сурт-йөр ыйтәвнә кәске вәхәтрах татса пама май пачә. РФ Перекет банкә урлә сак 15 сулләха паракан сәмәлләтнә кредита пурә 25 сөмье илет. Халәлөхе 24 сөмье 10845 пин тенкәлөх илчәс аңа. Анчах та ку – чикә мар. Паян сурт-йөр кирлө кашни сыйна пулшәма тәрәшатпәр.

Социаллә ипотека кредитчәпе тивестерессипе те районти япәх мар пырат. Иртнә сул 15 сөмье пурә 2708,8 пин тенкәлөх ипотека кредитне илчәс. Кәсәл вара асәннә программәпа киләшүллән 5 сөмье хәйсән пурәнмалли сурт-йөр условийәсене лайхлатрә ёнтә.

Сак теләвпе уйрәнә 800 пин тенкәпе пәтәмпех уса курнә.

Сакна та асанмасәр иртме сук, республика бюджетәнчен самрәк сөмьесене сурт-йөр условийәсене лайхлатма паракан тавәрса памалла мар субсиди те районти 19 сөмьене сәмәлләх күчә. Пурә 985 пин тенкәлөх. Ку вәл пәлтәрхи кәтарту. Кәсәл вара сак 15 процентлә субсиди пирән района

валли 164 пин тенкә уйрәнә. Ку сумма татах та пысакланмалла, мәншән тесен тепәр 10 сыйнән документәсене министрствана хатәрлесе панә. Ку ёс район шайәнче те малалла пырат.

Район савән пекех Ял хушаләх министрствин “2010 сулсенче яла социаллә аталантарасси” программәпа та аңаслә ёслесе пырат.

Иртнә сул ялти 26 специалист хәйсән пурнәсә условийәсене лайхлатрә. Пәтәмпә 2328,83 пин тенкәлөх. Кәсәл сак асәннә программәпа субсиди илме хатәрленекәнсен 2 списокне таватпәр. Пәрремәш списокра 17 самрәк специалист. Вәсем 40 процент таран субсиди илчәс. Сакна валли пурә 2190 пин тенкә уйрәнә пулсан, 17 сыйнән 2-шә 199,2 пин тенкәлөх илчәс ёнтә патшаләх пулшәвнә. Тепәр списокра – ялта ёслесе пурәнакан 30-тан иртнә 11 специалист. Вәсем субсиди 30 процент таран тивестерәсә.

Районти пурәнакансене сурт-йөр тума, сурт-йөр условийәсене лайхлатма район бюджетәнче 2 миллион та 944,7 пин тенкә пәхса хавәрнә. Республика бюджетәнчен тепәр 1 миллион та 200 пин уйрәнә. Паянхи куна сак пулшәва илме хатәрленекәнсем – 30 сөмьене яхән. Асәннә суммәпа ял тәрәхәнче пурәнакансене сурт-йөр савәрма пулшәнә сөрте уса курацәсә. Кәсәлхи 9 уйәхра харпәр хәй сурчәсене пурә 14040 таваткал метр чухлө лартнә. Ку вәл иртнә сулхи сак тапхәртинчен 16,3 процент нумайрах.

“Рәсәй граждaнәсене меллө тата хәтлә сурт-йөр” наци проекчә вара районти пурәнакансән сурт-йөр ыйтәвәсене татса парассине татах та хәвәртлатма пулшәват. Савәнпа пәрлөх ялта самрәк специалистсем ситменнине те пәтерме пулшәват. Пирән районти кәсәл тата 35 самрәк сөмье хваттерлө пулә. Халә вәсем тәрәтнә документсене сөнәрен пәхса тухса тәрәсләтпәр.

Тата сакна паләртсах калас килет. Ку таранччен кәсәл хваттер илме документсене кәсәл хатәрленә пулсасән, халә ку йөрке кашт улшәнчә. Савәнпа та сүләрех асәннә программәсепе ситес сул хваттерлө е сурт-йөрлө пулас е пурәнмалли условисене лайхлатас тесән, тивестерәсә документсене пирән пата кәсәлхә вәхәта сая ямасәрах хатәрлесе памалла.

“РФ граждaнәсене – меллө тата хәтлә сурт-йөр” наци проекчә ветерансемпе инвалидсем теләшпе те сак ыйтәва чи малтан татса пама хистет. Ку ёсә те пирән районти халиччен те чи малти вырәнә хунә. Малалла та сәллах пулә.

Л. ПАВЛОВА
калашнә.

Ас-хакәлла чун аталанәвән сүлтәләкә

“Ырә ят тупәшран та хакләрах”

– Тавах тавар туяннәшән, татах киләр. Сак сәмахсене паян район центрәнчи магазинсәнче те, пасарта та кашни кунах илтәтпәр. Халә түрккөс сугушәран тавар илме мар, ун умәнче чарәнса тәрәс та килмәст. 10 сул каялла вара сак сәпәс сәмахсепе чи малтан “Визит” апат-сөмьәс павильонәнчә тав таватчәс. Тавар туянка кәрәс килчәтә: тавар ассортименчә пуян пулнәран та, йәлтәх тин илсе килнә сөмьәс пулнәран та. Унран та ытларак, павильонә ёслекәнсен сәпәслөхә киләшәтә тавар туянкакансене.

Паян вара Л.В. Николаева “Визит” сугу-илү чиклөл явалләхлә обществән генеральнәй директорә. 2004 сүлхи майән 24-мәшәнче магазин никәснә хывнә хысшән шәп 5 уйәхран октябрән 26-мәшәнчә хаваслә лару-тәрура усрәс аңа. Николаевсепе (Лилия Валерьевнән мәшәрә Лев Вячеславович) Михайловсән (амәшә З.А. Михайлова тата унән мәшәрә Н.А. Михайлов) сөмье бизнесә хәй тәллән сирәпләнмен. Сөмьери кашни сыйнән сак ёсрә хәйсән вырәнә йышәннинчән нумай килчә сав. Шупашкарти кооператив техникумә хысшән райцентрти универмагра сугушәра ёсләрә пәр хушә Лилия Валерьевна. Хәйсән ёснә

вара пасарта пирус пачкисене сугу-инчән пусләрә.

– Ай, тур, ку хөр ача та пасарта сугу-и: пулсах пәтет-ши? – сак сәмахсеп кашт кәмәлне хусрәс пулин те, шалти мал туртәмләх, сине тәрәсләх сиеле тухрә. Сивә сәнтәләкра урамра сугу-илү тунә чух Л.В. Николаева пәчәк павильон пирки те пулин йәмәтленәтчә. Тәрәшнни сая каймарә. 1996 сүлхи ноябрән 1-мәшәнчә “Визит” сугу-илү павильонә усәлнә хысшәнах вәл тавар туянкакансеп татәлман вырән пулса тачә. Сакән сәлтәвнә вара Лилия Валерьевна паян сәлла аңлантарат:

– Чи кирли вара пирәншән – тавар туянкакансеп кәмәллә пулнә. Пәр сугушән та тараса сине сәрме пусланә пәр панулми хурас йәла та пулмалла мар.

Тавар пахаләхне вара вәл кушран вәсәртмәст. Холодильник чи перех ёсләт-и, йәлтәх йөркәллә-и? Нумай йуту канәс памасть Лилия Валерьевнәна. Хәйсән ёснә чун-чәре хушнә пек пурнәсләнәран.

– Түлессе те лайәх түлет, – ку вәл кунта ёслекән сугушәсән шу хәшә. Кунта ёслекәнсем патшаләх учрежденийәсәнчә ёсләмәстпәр тесе те кулянмасәсә. Сак-кунпа пур сәмәлләхсепе те йөркәллөх уса курацәсә вәсем.

– Отпуск укци те, “больничнәй” та, декрет укци те илсәсә пирән хәрсеп, – кәмәллән калашәт Лилия Валерьевна. – 2 сүлта 5 туй турәмәр. 2 арсын ача үсет пирән, – тет вәл хәйсән коллективә пирки. – Усетпәр, малаллах аталанатпәр.

Ачәсем тенәрен, Николаевсән хәйсән 2 ывәл үсет. Анчах та хәй ёснә чунтан парәннә ытти хәраммәсеп пекех Лилия Валерьевнән та вәсене валли тепәр чух вәхәт сахалрах юлнине аңланат.

– Пәрмаях әс магазинә васкатән, – аслә ывәлән сәмахәсеп кашт күрөнәрех илтәнецә тепәр чух.

Мәшәрәсем киләштернә чух сөмьере ку йуту тарәнә каймасть. Николаевсән те савән пекех. Амәшә ёсрә чух сөмье ашшине ывәләсене амәшә вырәнне те ашшә ситет.

Л.В. Николаеван сак сәмахәсене те илсе кәтарас килет.
– Уйрәм предприниматель текен

сәмах киләшмәст мана. Таса чунлә предприниматель тени чуна сывәрах.

Хәй сәлла пулнәран. Тавар туянкакансеп вәл е ку таварпа кәмәлсәр пулас пулсан, кирек өпле ыйтәва та вырәнтах татса парасәсә.

– Күренсе сүреме кирлө мар чун пек чух. Е таварне улаштарса паратпәр, е укцине тавәрса паратпәр, – тет вәл.

Савәнпах пулә ёнтә, тавар туянкаканә хисәпләнәрен, унән шулшәне мала хунәран халәх татәлмәсть кунтан.

Малтанхипе танлаштарсан, тавар саврәнәшә те 2,5 хут усрә “Визитән”. Унән хушә (чавашла сәлла-рах каласан тәрәсрех пулат пул) Л.В. Николаева вара хәйсән те, коллектива та шанат. Унсәрән сак магазинә хәпартма 4 таран кредит илнә пулчәчә-ши? Тата шанчәксәр сыйна шәннә пулчәчәс-ши банксеп? Сук пулә. Сәмаха тытма пәлнәрен, паләртнә теләвпе пурпәрех пурнәсләнәран ёнтә Л.В. Николаеван хәйсән те, коллективән та авторитечә пур.

Районти хәраммәсеп канәшән членәсеп те хәйсән иртнә ларәвәнчә “Визитра” пулса, унти ларүтәрупа сывәрахәх паллашрәс.

Лилия Валерьевна пултаруллә предприниматель пулнине пәрлөх районти хәраммәсеп канәшән членә те. Халә, акә, “Сүлтәләкри чи пултаруллә хәраммә-ертүсә” конкурса хушшәна хатәрленәт.

Малтанхи ёмәтсеп пирки ыйтсан, вәл сәлла хуравларә:

– Малаллах аталанасчә. Пәр вырәнә тама шутламастпәр. Пыра-киле Муркашсене мән те пулин сөннипе теләнтәрәпәр.

Хәй ёсәнчә илекән тупәшран та чи хакли вара уншән – ырә ят. Вәл вара унән пур. Хәй тәрәшуләхәпе, пултарулахәпе, чун-чәре илмәлөхәпе сөнсе илнә ырә ят.

Л. ТУКТИНА.

Ял хушаләх техникине – хәллехи управа

Йәран тухәсәпе техника ёмәрә хамәр аләра

Сут сәнтәләк кәларса тәрәтнә йывәрләхсене пәхмасәрах пәрлешүллә хушаләхсәнчә кәрхи уй-хир ёсәсем вәсләнчәс темелле. Инсәте каймәпәр, енчән те сав ёсәнчә хушәннә техникана унчәнчи кәркунне управа лартассипе сәнә тавәрса ёсләмен пулсан, паянхи үсәсеп те катарә тәрәччәс, кәсәлхи ёсәсеп татах та йывәртрах иртнә пулчәчәс. Сакна паян кашниех аңланатпәр. Аңланатпәр, анчах пуллә йәнашсәнчән хәтәлса тухма тәрәс пәтәмләтү туса тивестерә сугу-йөр шырамастпәр. Е кахалланатпәр?... Пурнәсә аталанәвә, ёсрә сөнә технологисем тымар яни, сәр ёсәнчә патне сөнә техника килме пуслани тата вәсем хәйсән патне тимләрех пулма ыйтти йәран тухәсәпе техника ёмәрә, кунпа пәрлөх экономика пуянләхә хамәр аләра пулнине кулнәнен сәр ёлпәтесе

парацәсә.

Сәр ёсәнчә паянхи кунпа сәс пурәнмасть. Акә, кәсәлхи уй-хир ёсәсене вәсләнипе пәр вәхәтрах вәл ситес сул пирки те шутлама пусләрә: вәрләх хатәрләрә, кәр аки ирттерчә, сәртме сухи турә т. ыт. те. Уйрәм сәмах техника паркә сөнәтессипе, пуррине упрассипе пирки.

Патшаләх техника надзорән районти инспекцийәнчә пәтәмпә 824 трактор регистрационә. Вәсәнчән тәп пайә сур акирән пулсаса хура кәркунчәнчәх уй-хир ёсәсене хушәннә пулсан та, 412 единици кәна (50 процентчә) вәхәтра техника тәрәсләвнә тәрәсә ёсә тухма талон илнә. Техосмотр тәман тракторсепме ёслени хысәнчә мән тәни каламасәрах паллә. Техосмотр тәрәиманнисән тәп чәрмәвәсем: трактор передача сичне чухне двигателя чәртнә вәхәтра блокировка механизмә ёсләменни, тормоз системи юсавсәрри т. ыт. те. Тракторсене техосмотр тәрәтассипе пирән районти хушаләхсән ытти районсәнчән вәсәнмелли пайтах, мәншән тесән техосмотр тәрәтассипе пирән кәсәлхи кәтарту республикән вәтам шайәнчән пәчәкрех. Сакә мар-и-ха вәл пәрлешүллә хушаләхсәнчи инженерипе службисән ёсә? Пәрлешүллә хушаләхсепе уйрәм сыйнән харпәрләнчәнчи трактор-прицеп техосмотр тәнинне шутласан, лару-тәру конкретләрах куранат. Ял хушаләх производство кооперативәсәнчә тракторсән 62 процентчә техосмотр тухнә пулсан, уйрәм

сыйнән харпәрләнчәнчи 32 процент трактор сәс сак тәрәсләвнә сөнме вәй ситернә. Пәтәмпә выләх ачәчә хатәрләмелли комбайнсепме косилкәсеп 41 процент, “хир карапәсеп” 50 процент, тракторсеп 50 процент, прицеппем 29 процент сәс техосмотр тәни те ёс сире ёс хәрушләхә пысак пулни пирки калат. Кәсәл районти икә хушаләхә техникана техосмотра вәхәтра хатәрлесе тәрәтманшәп мировой судья урлә айәпала тивнә. Техосмотр тәман техника сул сине тухни – хәех – йөркенә пасни. Сак сулла пыранкансене 9 уйәхра пурә 12250 тенкәлөх административлә майпа ответ тыттарма тивнә. Красноармейски районәнчи вицә сул каялла йөркәләннә

“Таябинка” агрофирма” чиклөл явалләхлә обществәра техникана упрассипе сине өпле пәхнине паллашнә хысшән ирттернә канашлура Чаваш Республикни хәй теллән сүрекән тата ытти техникана пәхса тәрәкан патшаләх инспекцийән пусләхә В. Димитриев ял хушаләхне сөнә йышши техника килме пуслани аңа упрассипе сине те тимлә пәхма ыйтти пирки каларә.

– “Таябинка” – сөнә лару-тәрура йөркәләннә хушаләх, анчах унән ертүсисем сөнәлөхсеп сине перект кусәпә пәхни кунти ёсәсеп малалла каясса шантарни сичнән калат. Перекетлөх техника управнә сөрте те усәнах куранат, – терә Владимир Павлович хушаләхра сөнә техникана пурнәсә

панипе хәй кәмәллә пулнине паләртса.

Кунта пулса курнә хысшән манән пәр ыйту суралчә: “Пултарасәсә-и-ха пирән районти хушаләхсеп ял хушаләх техникине упраса?” В. Димитриев юлашхи сулсәнчә техникана хәллехи управа лартассипе паләртнисем хушшинчә пирән районти “Герой” хушаләхә сине-синех асәнни кәмәла сәкпәрә, Шурчасем кәсәл та хәйсеп сөнсе илнә чикерән чакмасса пәлтәрчә. Сәлла пулмә-ши? Шурчасән тәрәшуләхне курса тәрәсә вәсем кәсәл пәлтәрхи вицәсәмәш вырәнтан малалла сәкпәненсә шанәс суралчә.

– Япәх техника пулмәсть, анчах унпа ёслеме пәлменни е пәлме тәрәшманни кашни

утәмрах. Сак ситменлөхрән пәрәнас тесе сөнә техника туяннипе пәрлөх аңа упрассипе сине те тимләрех пәхса терәмәр, – терә пухәннисене хәйсән үсәсәсепме паллаштарса агрофирма тәп агрономә С. Молотков.

Техникана хәллехи управа ГОСТпа киләшүллән лартни сур акине тәплә хатәрленме май парат, ёсри инкәксәнчән пәрәнтарат, техникана вут-кәвар аллине памасть, ёсәсене вәхәтра пурнәслама сул усат. Сәлла пулсан сәс сәтел сичнән сәкәр каймә.

Анатолий БЕЛОВ.
Сән үкерчәксәнчә: В.П. Димитриев; ял хушаләх техникине сәлла упраса пирән хушаләхсән хават сук-им?